

переживає.

### Список використаних джерел

1. Аргайл М. Психология счастья Санкт-Петербург: Питер, 2003. 271 с.
2. Луньков А. И. Как помочь ребенку в учебе, в школе и дома. Москва : А.П.О., 1995. 40 с.
3. Максименко С.Д. Психічне здоров'я дітей. *Психолог*. 2002. №1. С. 4.
4. Психическое здоровье детей и подростков в контексте психологической службы / под ред. И.В. Дубровиной. Екатеринбург: Деловая книга, 2000. 176 с.
5. Фромм Э. Человек для самого себя. Москва : АСТ МОСКВА, 2010. 350 с.
6. Юнг К. Г. Конфликты детской души Москва : Канон, 1997. 336 с.

**Черезова Ирина**, кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри психології, Бердянський державний педагогічний університет

### ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Перехід на дистанційне навчання в умовах світової пандемії став неочікуваним та доволі серйозним випробуванням для всіх учасників освітнього процесу. Після тимчасової розгубленості всім довелось прийняти цей виклик та швидко адаптуватись до нових реалій, але питання розвитку дистанційної освіти набуло неабиякої актуальності. І хоча дистанційне навчання не є заміною очного та ніколи не планувалось на довгострокову перспективу, воно може стати ефективним інструментом не тільки під час карантину. Актуальність зазначеної проблеми продиктована не тільки епідемічним контекстом, а й потребою розвитку навичок самостійної навчальної діяльності та дослідницького креативного підходу в навчанні, формуванням критичного мислення, нової культури, активного саморозвитку особистості при дистанційному навчанні.

Дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, що відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Закон «Про освіту» визначає дану форму навчання як одну з основних форм здобуття освіти [1].

В Україні датою офіційного початку запровадження дистанційного навчання можна вважати 21 січня 2004 року, коли наказом Міністерства освіти і науки України було затверджено «Положення про дистанційне навчання», яке поклало початок запровадженню нових технологій у галузі

освіти. Але загальна концепція дистанційного навчання в Україні тільки-но набуває власних рис [3].

Психологічні аспекти дистанційної освіти і застосування інформаційних технологій вивчали Л.Н. Бабанін, Н.А. Багдасарова, І.В. Богданов, І.М. Васильєва, А.Е. Войскунский. Психолого-педагогічним проблемам спілкування при дистанційному навчанні присвячені роботи М.І. Старова, М.С. Чванова, М.В. Віслобокової, О.К. Тихомирова. Психолого-педагогічні засоби подолання пізнавальних бар'єрів в дистанційному навчанні вивчає Н.В. Мараховська. Емоційний фактор сприйняття навчального матеріалу в дистанційному навчанні досліджує А.В. Ісаєв. Психологічні особливості включення дітей в телекомунікаційну середу – предмет дослідження А.В. Беляєвої, І.М. Веренікіної, Б.К. Узіханової та ін. Проте у даний час практично відсутні дослідження, які всебічно розкривають психологічні умови організації дистанційного навчання.

Дистанційне навчання розкриває нові обрії освіти і дозволяє практично реалізувати одне з провідних соціальних завдань – забезпечити рівні права для кожної людини в сучасному освітньому просторі. Сучасне дистанційне навчання має інтегрувати психолого-педагогічні, педагогічні, інформаційні та телекомунікаційні технології, відповідати рівню їх розробки та можливостям ефективної взаємодії у створенні дистанційного навчального середовища.

Істотне місце в концептуальному аналізі навчання посідають його психологічні механізми. Зупинимося на специфіці останніх в умовах дистанційного навчання [2].

Основними психологічними механізмами навчання є механізми зворотного зв'язку, довизначення поставленої вчителем навчальної задачі і динамічного розподілу функцій управління між учителем (комп'ютером) і учнями.

Психологічний механізм зворотного зв'язку, властивий будь-якому управлінню, в умовах спільної діяльності вчителя та учнів має істотні особливості, зумовлені місцем задачі в учіннєвій діяльності. У спільній діяльності вчителя та учнів наявність помилки учня не означає автоматичного надання допоміжного навчального впливу. Учневі надається допомога в тих випадках, коли він виходить за межі «поля самостійності», розмір якого встановлює вчитель. Допомога може надаватися й одразу після того, як учень зробив помилку, і це є можливістю свідомо продовжити розв'язування задачі.

Механізм зворотного зв'язку в умовах дистанційного навчання відіграє дуже важливу роль. При цьому істотну роль відіграє зворотний зв'язок і від учня до комп'ютера, і від комп'ютера до учня. У першому випадку виключно важливе значення мають, по-перше, тип запитань, що учень може ставити, і,

а по-друге, набір мовних засобів (у широкому розумінні), який дозволяється використовувати учню. Що ж до зворотного зв'язку від комп'ютера до учня, тут відкриваються виключно великі можливості у реалізації найрізноманітніших форм допомоги учням. Водночас, однак, існує небезпека надання неадекватної допомоги, що може призвести до негативних наслідків і щодо розв'язування конкретної учінневої задачі, і щодо ставлення учня до навчання.

Для розуміння сутності дистанційного навчання як спільної діяльності і проектування ефективних комп'ютерних систем істотне значення має психологічний механізм довізначення поставленої вчителем задачі, який розкриває особливості її привласнення учнем, перетворення навчальної задачі в учінневу. Згідно з цим механізмом при розв'язуванні учнем задачі має місце його вихід за межі цієї задачі, яка виступає для нього як певна предметна ситуація, яку в процесі її привласнення учень трансформує в учінневу задачу. При цьому необхідною умовою учінневої діяльності є співставлення цієї задачі з певними учінневими цілями. Інакше кажучи, поставлена вчителем задача стає учінневою лише в тому випадку, коли учень пов'язує її з учінневими цілями, розглядає її як засіб їх досягнення і спрямовує свою діяльність на досягнення цих цілей.

В умовах дистанційного навчання цей механізм має особливо велике значення, оскільки воно, побудоване на основі інтелектуальних навчальних систем, надає учням можливості самостійно ставити і розв'язувати за допомогою комп'ютера різноманітні учінневі задачі. Цей психологічний механізм дає можливість намітити принципово новий підхід до проектування експертних систем як складних інтелектуальних навчальних систем, у тому числі систем дистанційного навчання.

Третім психологічним механізмом навчання є динамічний розподіл функцій управління між учителем (комп'ютером) і учнем, який базується на положенні: навчання є управлінням учінневою діяльністю. Сутність цього положення полягає в тому, що навчання як спільна діяльність передбачає наявність двох типів управління: зовнішнього (здійснюваного вчителем) і внутрішнього (здійснюваного учнем). Навчання як спільна діяльність включає два типи управління і взаємодія між ними є істотною характеристикою навчального процесу, а також рівня сформованості учня як суб'єкта учінневої діяльності. Розподіл функцій зовнішнього і внутрішнього управління динамічний: передавання учням цих функцій – одна з істотних закономірностей навчання. Аналіз співвідношення цих функцій управління учінневою діяльністю є найважливішим показником досягнутого рівня суб'єктності учня.

В умовах традиційної системи навчання можливості застосування вчителем цього психологічного механізму досить обмежені, адже це

потребує індивідуалізації навчання. Ці можливості значно зростають в умовах нових інформаційних технологій навчання, особливо в тих випадках, коли комп'ютерна навчальна система реалізує принципи гіпертексту і дає можливість передавати учням будь-які функції управління, в тому числі і вибір за складністю учінневих задач і навіть «маршрут» вивчення навчального матеріалу. Тут розкриваються великі можливості щодо розподілу функцій управління учінневою діяльністю. І саме за цих умов виключно велика відповідальність розробника системи за дотримання оптимального їх розподілу. Адже за умов оптимального розподілу функцій управління ефективність навчання значно підвищується, а при нехтуванні принципу оптимальності розподілу цих функцій з'являються негативні наслідки. Психологічний механізм динамічного розподілу функцій управління між учителем (комп'ютером) і учнем віддзеркалює один з найбільш істотних аспектів навчання – привласнення учнем функцій управління учінневою діяльністю. Застосування комп'ютерної навчальної системи в умовах дистанційного навчання створює сприятливі умови для врахування цього психологічного механізму при побудові навчального процесу.

Практичне втілення дистанційного навчання значно випереджає відповідні наукові, зокрема психолого-педагогічні напрацювання, що не дозволяє повністю задіяти надзвичайно багатий його дидактичний потенціал. Розробка психологічних засад ефективності дистанційного навчання сприятиме вирішенню його провідного соціального завдання – забезпеченню можливостей здобуття неперервної освіти будь-якого рівня та якості й створенню умов для саморозвитку кожної особистості.

#### **Список використаних джерел**

1. Закон «Про освіту» від 05.09.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Дистанційне навчання: психологічні засади: монографія / за ред. М.Л. Смульсон. Кіроваград: Імек-ЛТД, 2012. С. 28-32.
3. Дистанційне навчання як сучасна освітня URL: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б.Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 102 с.